

Turforslag på Aarø

Denne korte tur går ind imod byen og mod nord til Løkke. Inden man når byen, passerer man en bro og diget med stormflodsstenen. Bag diget er der en lille plads, "æbøes" (børsen), som i dag fremstår som en udvidelse af vejen. I tidligere tider var det stedet, hvor byens mænd mødtes dagligt for at udveksle nyheder og drøfte vejr og vind. Fra Løkke skal man samme vej tilbage.

Stormflodsstenen viser vandstanden under stormfloden i 1872 og vidner om, at digebyggeriet på Aarø ikke blev iværksat uden grund.

Fugletårnet på Aarø

Ruten går gennem byen og forbi øens kirke "Julekirken". Efter kirken er der frit udsyn over det flade land mod vest, nord og øst. Ruten går forbi en lille skov og videre ad øens ældste dige "Æ Højvej". Fra fugletårnet ude ved havdiget kan man se over på Aarø Kalv og til Fyn, og fra markvejen nordpå kan man gå ind til Aarø stenen - en vandreblok i granit som er ført med isen, formentlig fra Sverige, til Aarø under Danmarks sidste istid. Stenen ligger delvist begravet. På tilbagevejen kan man tage en afstikker til pumpestationen, som afvander den nordlige del af øen.

Ruten går gennem Aarø bys unikke miljø og sydover ad "Æ Stoevej" forbi skoven og naturlegepladsen. Fra Bolmose Ende kan man gå ad en mindre vej til Aarø Kalv, eller man kan fortsætte ad "Æ Stoevej" tilbage til byen. Her kommer man forbi den nedlagte skole og forsamlingshuset "Aarhus". Ruten er handicapvenlig.

Midt i Aarø by ligger Brummers Gaard og Bulladen. Stuehuset i Brummers Gaard er fredet og er i dag indrettet til lejligheder. Den østlige længe er indrettet med Brummers Café. Bulladen er et stykke kulturarv, der oprindeligt har stået i Halk. Derefter er den flyttet til en lille ejendom ved Haderslev og til sidst kom den til Aarø - skænket som en gave fra Haderslev Kommune. Bulladen stammer fra 1600-tallet, men typen kendes 2000 år tilbage. En gang var den type bygninger almindelige i Danmark, men i dag findes de kun spredt i den østlige del af Sønderjylland. Bulladen på Aarø er en af de få bevarede bullader, og den, der står på Aarø, benyttes stadig til forskellige begivenheder, for eksempel private fester.

Bulladen

Stranden ved Aarø Kalv

Ruten går fra havnens stejleplads til fyrtårnet og følger herfra kysten til rastepladsen ved Aarø Kalv. Det meste af turen går langs stranden, og man kommer forbi klinterne ved sydkysten, hvor digesvalerne yngler. Tilbageturen går ad vejen til byen. Solidt fodtøj tilrådes på denne rute. Da Aarø Kalv er internationalt beskyttelsesområde for kystfugle, er der restriktioner på færdsel i området i ynglesæsonen. Læs mere under afsnittet *Reservatbestemmelser og restriktioner*.

Turforslag ved Aarøsund

Ruten går langs stranden mod nord. Fra kysten går stien på en plankebro tværs over "Barmose", som er et kystnært lille moseområde. Herfra ledes man over en eng med græssende dyr og videre langs hegn og mark op til Færgevej. Herfra kan man vende tilbage til Aarøsund Havn, men den afmærkede rute går videre mod syd ad Hørlykkevej via markveje gennem dyrkede marker. Underejs er der en storslået udsigt ud over Lillebælt. Ruten går forbi campingpladsen og videre til kysten, hvor man langs stranden når tilbage til Aarøsund Havn.

Aarøsund kystbatteri

Landskabet

Aarøsund ligger ved indsejlingen til Haderslev Fjord og ud for øen Aarø. Aarøsund og Aarø skilles af det smalle Aarø Sund, der på grund af den stærke strøm er op til 25 m dybt. Båge kan ses mod nordøst, og mod øst kan man se Assens på Fyn. Aarøs højeste punkt er kun ca. 6 m over havets overflade. De højeste dele har ret god og leret jord, mens omkring en femtedel af øen er lavtliggende strandenge, hvor de største er Aarø Kalv og Korsø.

Den lave ø har ofte været plaget af oversvømmelse. Ved stormfloden i 1872 blev det meste af øen sat under vand, og da forsvandt den sidste skovrest på nordenden af øen. Der er senere plantet en mindre ny skov sydøst for Aarø by.

Naturen på Aarø

I tidligere tider var området tæt bevokset med skov. Det ved vi, fordi moserne er fyldt med gamle stammer af moseeg. De ligger alle i samme retning, og det tolkes sådan, at skoven i sin tid er væltet under en orkanagtig storm. I dag er en stor del af Aarø opdyrket, og moserne er dræned.

Aarø har et værdifuldt plante- og dyreliv. Ikke kun på Aarø Kalv men også på strandengene ved Lille og Store Korsø er der en spændende flora. Navnene vidner om voksestedet: For eksempel strand-malurt, strandkål, strand-mandstro og sandkryb. I Aarø by findes en veludviklet "landsbyflora" med arter som skarntyde, pigæble, peberrod og bukketorn.

Øen udmærker sig især ved et broget fugleliv, der omfatter sjældne arter som knarand, spidsand og mosehornugle.

Området ved Aarø Sund byder ofte på gode naturoplevelser, når vadefuglene flyver forbi, og marsvinene tumler sig tæt ved kysten.

Færdsel i naturen

- Du må gå på alle kyststrækninger og bade fra alle strande.
- Du må gå og cykle på veje og stier i det åbne land.
- På udyrkede arealer, der ikke er indhegnede, må du færdes fra kl. 6 til solnedgang.
- Hunde skal føres i snor.
- Der gælder særlige regler for færdsel på Aarø Kalv. Se under afsnittet *Reservatbestemmelser og restriktioner*.

Strandsalat

Naturvandring ved digerne

Digerne på Aarø

Øens første dige, "Æ Højvej", blev bygget midt på øen i 1868. Det værnede kun gårdmændenes marker - husmændenes jorder lå udenfor, for der var splid mellem de to grupper. Efter den store stormflod i 1872 blev diget forhøjet.

Under Første Verdenskrig, mens Aarø hørte til Tyskland, var der en del russiske krigsfanger indkvarteret på øen. De byggede diget mod syd fra vejen mellem havnen og byen. De byggede også det yderste dige på det nordlige Aarø. Derfor kaldes diget stadig for Russerdiget.

Diget mod nord fra vejen mellem havnen og byen blev bygget i 1930'erne af arbejdsløse fra Haderslev.

Bebyggelsen på Aarø

Øen har været beboet fra de tidligste tider. Det viser fundet af en langdysse, tre grave fra stenalderen, en del stenalderredskaber og en lur fra bronzealderen, som dog er gået tabt. På det nordøstlige Aarø har der ligget en ringvold, som sikkert stammer fra et middelalderligt forsvarsanlæg.

Den nuværende landsby er bygget på øens højeste sted, og her har øens befolkning nok boet siden middelalderen. Stedet var ideelt til bebyggelse, da faren for oversvømmelse var forholdsvis lille, og den lille vig lå passende i læ til at kunne udnyttes af småbådene. Det sidste var vigtigt, for bådene var en del af eksistensgrundlaget for befolkningen, der hovedsageligt ernærede sig ved fiskeri og landbrug.

Efter genforeningen i 1920 begyndte udflytningen, hvor 17 husmandsbrug blev udstykket og nye veje anlagt. Til minde om det rejste byens lærere en sten ved skolen.

I bronzealderen brugte aarøboerne en skålsten som symbol på frugtbarhed. Senere fandt stenen en mere praktisk anvendelse i et stendige i byen, men har nu efterladt sig et hul, da den i 1912 blev solgt til Haderslev Museum for et tærskeværk.

Øens skole er nu nedlagt, men fungerer som lejrskole. Over for skolen, i forsamlingshusets have, er der rejst en mindesten for et nedstyrtet amerikansk fly, som var i luftkamp syd for øen.

Julekirken

Aarøs kirke blev indviet i julen 1906 og fik navnet "Julekirken". Før den tid foregik alle kirkelige handlinger i skolen, og de døde blev begravet i Øsby på fastlandet. Det kunne være en barsk tur over sundet i åben båd med en kiste. Kvinderne tog afsked ved Kongensbro, og fra Aarøsund måtte mændene gå de 5 km til Øsby.

Julekirken blev bygget på et areal skænket af øens matador på den tid, Christian Martensen, for hvem der er opstillet en mindesten på kirkegården.

I forbindelse med kirkens restaurering i 1970 blev alterbordet og foden til døbefonten fremstillet af et morbærtræ, der har vokset på øen.

I Første Verdenskrig deltog omkring 50 mænd fra Aarø. Inde i kirken hænger en mindetavle over øens faldne i denne krig, og på kirkegården står en mindesten over 6 tyske soldater, som druknede den 16. januar 1916, da de forsøgte at komme over Aarø Sund i hårdt vejr.

Smugleri fra Aarø

Mellem 1864 og 1920 var Aarø den nordligst beboede ø i Preussen. Det hævdes da også, at aarøboerne før genforeningen har haft en behagelig ekstraindtægt, fordi øen "lå så velsignet for smugleri over Lillebælt til Fyn". Af denne grund var genforeningen ikke lige kærkommen hos alle aarøboere, selvom de var dansksindede.

Øens beliggenhed blev benyttet af 27 russiske krigsfanger, da de under Første Verdenskrig brød ud af deres barak og flygtede til Fyn på sammenbankede trætrug og ledstolper.

Vildtreservatet - Aarø Kalv

Aarø Kalv er dannet af materiale, som havstrømmen gennem Lillebælt har gnavet af Aarøs sydside. Kalven består af sand og grus i krumme strandvolde med mellemliggende marsklignende dannelser. Den geologiske betegnelse er et krumoddekompleks. De ældste dele er ca. 6.000 år gamle, mens de yngste og yderste er fra i år, og der lægges stadig nyt materiale til mod nord. Længs vestsiden af Aarø er en tilsvarende men knap så iøjnefaldende dannelse omkring Korsø og Åen.

Den østlige del af Kalven består af sandstrand og højtliggende terræn med klitvegetation, mens den vestlige del består af lave strandenge med mange vandhuller. Vegetationen her er af særlig interesse, idet der bl.a. forekommer lav hindebæger, stilket kilebæger og den sjældne strandsalat - en blå kurvblomst, som menes at være bragt hertil af skibsfarten.

På Aarø Kalv yngler vadefugle som vibe, strandskade, rødben, klyde og stor præstekrave, samt andefugle som skeand, gråand, krikand og edderfugl. Af måger og terner yngler der bl.a. sølvmåge, stormmåge, hættemåge og havterne.

Luftfoto over Aarø Kalv

Reservatbestemmelser og restriktioner

I perioden 1. marts - 15. juli er ophold og færdsel (herunder sejlad) ikke tilladt på Aarø Kalv og i en 50m zone i Kalvens søterritorium.

Aarø ligger i et internationalt naturbeskyttelsesområde kaldet Natura 2000. Selvom det kun er Aarø Kalv der er egentligt reservat, bør der også på resten af øen vises hensyn ved færdsel i strandenge - specielt i ynglesæsonen:

- Gå kun på stierne eller langs stranden
- Gå uden om fuglekolonier
- Tag ikke ophold i nærheden af reder eller unger
- Hunde skal holdes i snor

Luftfoto over Aarø Sund

Aarøsund

Aarøsund er en gammel hyggelig havneby smukt beliggende ved Lillebælt. Aarøsund og Aarø er nært sammenknyttet, da al transport fra og til Aarø altid er sket gennem havnen i Aarøsund.

Der har været færgefart mellem Assens og Aarøsund siden den tidlige middelalder. I 1292 nævnes ruten i Haderslev stadsret. Den blev benyttet til transport af personer, varer og okser og fra 1640 til op i 1800-tallet var færgen en del af hovedpostruten mellem København og Hamborg. I perioden 1885 til 1920 var færgen indstillet, men den blev genoplivet 1920.

Færgelejet i Aarøsund er bygget omkring 1920 og stedet var statshavn bl.a. som anløbssted for dampskibsrueten København-Haderslev-Aabenraa-Sønderborg. Ved havnen ses det ti meter høje fyr fra 1905, den gamle færgegård og det renoverede badehotel, der er opført omkring 1900.

Fiskerihavnen er stadig aktiv, og Aarøsunds gamle bådebyggeri er også stadig i funktion. Havnemiljøet er således intakt. Bag havnefronten ligger en række ældre fisker-/sømandshuse.

Praktiske oplysninger

Lystbådehavne

Aarø Lystbådehavn og Aarøsund Lystbådehavn har henholdsvis en kapacitet på 80 og 151 både.

På havneområderne er der:

- Toiletter og bad
- Kiosk
- Borde, bænke og grillplads
- Affaldscontainere
- Havnekontor

Overnatning

Der kan overnattes på Aarøsund Badehotel eller på campingpladsen i Aarøsund eller på Aarø. På begge pladser er der minikøbmand. Der lejes værelser ud flere steder. Se www.aaro.dk eller kontakt Haderslev Turistbureau.

Aarøsund Havnegrill og Café ... 74585858

Aarøgaard Cafe og Kro 30357830

Aarøs Perle (Havnekiosk) ... 74585717

Aarø Galloway 74584996

Nyttige telefonnumre:

Aarøsund Havnekontor	74 58 45 95
Færgen	74 58 44 01
Cykeludlejning på Aarø	~~74 58 46 78~~ 26946985
Guidede ture på Aarø	~~74 58 46 78~~ 26946985
Aarøhus (forsamlingshus)	74 58 45 37
Birkebo (lejrbolig)	74 52 24 37
Gammelbro Camping	74 58 41 70
Aarø Camping	74 58 44 82
Aarøsund Badehotel	~~74 58 41 73~~ 26427788
Restaurant Fiskehuset	74 58 44 33
Brummers Gaard	74 58 31 14
Årø Vingård	74 58 47 76
Haderslev Turistbureau	www.visithaderslev.dk
Dansk Smøturisme	~~70 20 73 73~~
Internet	www.danske-smaaooer.dk
Aarø	www.aaro.dk
Aarøsund	www.aarosund.dk

Aarø og Aarøsund

Velkommen til Aarøsund og Aarø

Aarøsund ligger ved indsejlingen til Haderslev Fjord, og ca. 1,5 km fra fastlandet ligger den 566 hektar store Aarø.

Både Aarøsund og Aarø byder på mange muligheder for en aktiv ferie for lystfiskere, fritidsdykere m.m., og den smukke natur inviterer til vandre- og cykelture.

Færgeforbindelsen Aarøsund og Aarø

Aarø er en udflugt værd, og det er nemt at komme til øen. Der er færgeafgang mellem Aarø og Aarøsund ca. en gang i timen. Bilfærgen kan rumme 12 personbiler, og overfarten varer ca. 10 minutter. Til langt de fleste færgeafgange er der tilslutning til bus Haderslev - Aarøsund - Haderslev.

Færgen Aarø

Der er gode muligheder for parkering i Aarøsund, hvis man ikke ønsker at tage bilen med til Aarø.

Se sejlplanen på www.haderslev.dk